

A Nagy Imre-titkárság október 30-án délelőtt egyeztette a miniszterelnök és Dudás közötti találkozó időpontját. Este hat órában állapotok meg. Dudás délelőtt feleségével az ELTE Jogi Karára ment (valószínűleg a MÉFB meghívására, vagy tagjai kíséretében). Dudás a jelenlévők közül Ádám Györgyöt, Losonczy Gézát, Donáth Ferencet, Egri Györgyöt, Jónás Pált, Márkus Istvánt, Kuczka Péter és Zimányi Tibort említette. /BM TI D.pi. Dudás József 1956.nov.26-i vallomása/ Jelen volt Göncz Árpád is. /Göncz OHA 135.p./

A terembe belépő Dudás felhívta felesége figyelmét az asztalnál ülőkre, mondván, most láthat néhány "igazi kommunistát". (A kifejezés értelme az lehetett, hogy nem "moszkovitákról" vagy "társutasokról" van szó, hanem olyan kommunista politikusokról, akiket Dudás el tud fogadni.) Donáth Ferencre és Losonczy Gézára mutatva hozzátette: ők a "fő ideológusok". /Dudás Józsefné személyes közlése/

Dudás tárgyalni kezdett Donáthtal és Losonczyval. Vázolta programját, s elmondta, hogy megszervezi a forradalmi bizottmányok országos kongresszusát, amelynek ő lesz a vezetője. A MÉFB vezetői a koalíciós kormány megalakítását és a szovjet csapatok kivonását illetően vitába bocsátkoztak vele, s Losonczy Géza vallomása szerint "Dudás egyes hívei" sem támogatták a kalandor jellegűnek tartott célkitűzéseket. (A "hívek" valószínűleg Dudás "recski" kísérői voltak.) Losonczy Gézának a megbeszélés alapján az a benyomása alakult ki Dudásról, hogy "bár jóindulatú, de politikailag meglehetősen zavaros, kalandor természetű". /MOL Nagy Imre és társai XX-5-h. Losonczy Géza kihallgatási jkv, 1957.IV.17./ Dudás viszont úgy érezte, a MÉFB tagjait az vezeti, hogy a parlamenti találkozó előtt kipuhatolják szándékait. /Dudás nov.26./ Márkus István szerint Dudás felajánlotta az általa képviselt fegyveresek szövetségét, ha a MÉFB elismeri őt a fegyveresek főparancsnokának. Kardos László az asztal túlsó oldaláról erre ironikusan azt válaszolta, talán korai még az idő arra, hogy bárki bárkit is bárminek elismerjen, meg kell várni, merre haladnak az események. /Márkus István interjú. Készítette Kardos László 1989-ben. Az 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 217.sz. 370.o. Továbbiakban: Márkus OHA/ Ezek után Losonczy, majd Donáth

kapott szót, s felvázolták a kibontakozás általuk elképzelt útját, amelyben - hangsúlyozták - továbbra is a Nagy Imre vezette kormányé kell hogy a vezető szerep. Jónás Pálnak az volt a benyomása, hogy Dudást untatja az általa egyébként tisztelt "ideológusok" hosszas okfejtése. Dudás valóban elveszthette türelmét, mert a kanapén mellette helyet foglaló Kuczka Péter elképedésére hirtelen egy "vadnyugati szöveggel" állt elő. Kijelentette, hogy sürges az idő: ha nem tér vissza a megbeszélés időpontig, emberei megostromolják a Jogi Kar épületét. A megbeszélés e bejelentés után némileg gyorsabban folyt tovább. Kuczka Péter utólag nem emlékezett, miről esett szó, mert - mint 1957-es kihallgatásán is aláhúzta, költőhöz illően - a helyzet különlegességén elmélkedett, s elsősorban az emberi reakciókra koncentrált. Így a MÉFB vezetőinek a kanapé felé vetett pillantásai alapján Kuczkanak kiszáradva az a kellemetlen érzése támadt, hogy őt, mivel Dudás mellett ül, és néha szót vált vele, a vendéghez tartozónak vélik. /Kuczka Péter személyes közlése./ A Déry-ügyben folyó vizsgálat során kihallgatott költő ennél kevesebbet árult el a nyomozóknak. Arra a kérdésre, hogy miről tárgyalt Donáth és Losonczy Dudással, azt felelte, hogy csak a tárgyalás végére ért oda, és nem figyelte meg, miről esik szó. Csupán arra emlékezett, hogy "Dudás fenyegető, követelő hangnemben beszélt Donáth-tal és Losonczyval, akik viszont visszautasítóan beszéltek vele." /MOL Déry Tibor és társai, XX-5-h. Kuczka Péter kihallgatási jkv, 1957.jún.27. / Márkus István is kiemeli, hogy Dudás egy idő után egyre zaklatottabban és erőszakosabban próbált ígéreteket kicsikarni a MÉFB vezetőitől, de végül csak abban tudtak megegyezni, amiről már eredetileg is szó volt: a MÉFB delegációja elkíséri Dudást és néhány emberét Nagy Imréhez. /Márkus OHA 370.p./

A miniszterelnök és Dudás találkozásjáról egy összefüggő "történet" (a Jónás Pálé), illetve egyes részletekről több, értékes vagy érdekes információkat tartalmazó, de néhány vonatkozásban egymásnak ellentmondó visszaemlékezés maradt fenn. Jónás Pál viszonylag frissen, néhány hónappal az események után, emigrációban vetette papírra emlékeit egy amerikai folyóirat számára. /Jozsef Dudas. An Eyewitness Account by Pal Jonas. In: East Europe, 1957/9./ Az ő beszámolója a legátfogóbb, így az alábbi rekonst-

rukció a tárgyaláson történekről jobbára az általa publikáltakra épül. (A máshonnan származó információkat külön jelölöm.) Figyelembe kell azonban venni, hogy Jónás Pál személyes szimpátiát táplált Dudás iránt, s a pozitív elfogultságot csak megerősíthette a Dudás kivégzéséről érkező hír. Az sem zárható ki, hogy a történet gördülékenyebbé tétele érdekében a szerző utólag kipótolta az emlékezet szükségszerűen fellépő hiányait.

Nehezen megítélhető hitelességű forrás a találkozón fontos szerephez jutó Márkus István oral history interjúja. Márkus maga hangsúlyozza, hogy amit elmond, nem teljesen megbízható, mert a történekről a Nagy Imre-perben tett tanúvallomását többször átismételtették vele a nyomozók, s az általuk sugallt verzió olyannyira rögzült, hogy utólag már ő maga sem tudja eldönteni, mi is történt valójában. /Márkus OHA 391.p./

A Nagy Imre-találkozóra induló 10-12 fős küldöttségben három jellegzetes csoport képviseltette magát: Dudás és fegyveresei, a "recskiek" és a MÉFB. (A "recskiek" is MÉFB-tagok voltak, de Dudással vállalt szolidaritásuk és radikálisabb álláspontjuk miatt szükséges e két "kategóriát" különválasztani.) Jónás Pál szemléletes szavai szerint "aktivisták és analízátorok, tűz és víz" találkozott a tárgyaláson. /Jónás Pál személyes közlése/ Benkő Zoltán körülbelül 10 főt említ: 3-4 "recski", illetve két-két fő Dudás környezetéből (nyilván fegyveresek), a Petőfi Körből és a MÉFB tagjai közül vett részt a tárgyaláson /Benkő i.m. 149.p./ A küldöttség létszámát Nagy Imre 1957. június 25-i kihallgatásán körülbelül 12 főre tette. /MOL XX-5-h. Nagy Imre és társai, / A visszaemlékezők szerint a MÉFB-től a "recski" tagokon, tehát Benkőn, Egrin, Jónáson és Zimányin kívül jelen volt Márkus István szociológus, Göncz Árpád, valamint Nagy Balázs, a Petőfi Kör egyik vezetője. (Jónás Pál még "forradalmi szervezetek képviselőiről" is említést tett, de a többi résztvevő kilétét utólag nem sikerült megállapítani.)

Dudás, felesége, a fegyveres kísérők és a "recskiek" a Szabad Nép-székházból indultak egy több járműből álló konvojjal. Dudás az autóban hirtelen Zimányi Tiborhoz fordult, s megkérdezte, szerinte visszaállítsák-e a 150-200 főt foglalkoztató üzemeket. Zimányi meglepődött, s csak annyit mondott, hogy egyelőre nem tart-

ja időszerűnek a kérdést. Dudás zavartalanul továbbgondolkozva kifejtette, hogy a mezőgazdaságban nem szabad ugyan erőltetni a szövetkezetesítést, de ahol már megvannak, támogatni kell a téeszeket. /Zimányi Tibor személyes közlése/

A küldöttség a Parlament 1. számú kapuján lépett be az épületbe. Zimányi Tibor szerint úgy hatoltak be, "mint kés a vajba" - a bejáratot kívülről nem őrizték. Dudás egyik fegyverese meg is jegyezte, hogy néhány jól felfegyverzett ember pillanatok alatt elfoglalhatná az egész objektumot.

Az előcsarnokban Tildy Zoltánnal talákoztak. Amikor az egykori köztársasági elnök meglátta Dudást, akit még annak kiskisgazda városatyai korszakából ismert, kitárt karokkal, szívélyes mosollyal közeledett feléje. Dudás azonban kísérői nagy megrökönyödésére úgy tett, mintha nem venné észre az üdvözlést. Mint később Benkő Zoltánnak elmondta, számára "Tildy nem ember", mert eladta a Kisgazdapártot a kommunistáknak. /Benkő Zoltán személyes közlése és Benkő im. 149.p./

Mielőtt a delegációt a miniszterelnökhöz beengedték volna, egy apró incidensre került sor. A tárgyalás színhelyéül szolgáló egyik első emeleti terem bejáratánál a parlamenti őrség tagjai felszólították Dudás négy kísérőjét, hogy adják le fegyvereiket. Rövid vita után a felkelők átadták géppisztolyaikat. Ekkor Dudás (aki feltehetően nem viselt fegyvert) megcsókolta egyik kísérője fegyverét, s látványos mozdulattal nyújtotta át az őrnöknek. Az esetről jelen lévő Széll Jenőre, a miniszterelnök titkárságának vezetőjére ez rossz benyomást tett - Dudásék egész fellépését és a teátrális gesztust "fasisztoidnak" könyvelte el. /Széll Jenő interjú. Készítette Szabóné Dér Ilona 1986-ban. Az 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 4. sz. 601-603.o./ (Ide kapcsolódó érdekesség, hogy fennmaradt egy néhány másodperces filmfelvétel, amelyen Szabó bácsi szovjet katonákat agitál a Széna téren. A nyelvi hiányosságokat élénk gesztikulációval igyekszik áthidalni, s látható, amint - nyilván a felkelők nemes céljait és eltökéltségét demonstrálva - megcsókolja géppisztolyát, majd mosolyogva az öt hallgató katonák felé nyújtja. Lehetséges, hogy Szabó bácsi e meggyőző gesztust máskor is alkalmazta, s Dudás tőle vette át. Ahogyan az sem kizárt, hogy Széll Jenő évek múltán a Szabó bácsi-

ról látott filmfelvételt "vetítette rá" Dudás parlamenti megjelensére.) A kísérők azonban pisztolyaiktól semmiképpen nem akartak megválni - végül valakinek a javaslatára kompromisszumot kötöttek, s a fegyvereket Dudásné kezitáskájába gyűjtötték össze, aki egész parlamenti tartózkodása alatt kénytelen volt magával cipelni azokat.

Az egyik első emeleti tárgyalóteremben a delegáció tagjai egy U alakú asztalnál foglaltak helyet. Dudás mellé felesége ült a termoszsal, amelyből időnként citromos teával kínálhatta férjét. Nagy Imre érkezése előtt Bognár József külkereskedelmi miniszter körbejárt, és szívélyesen üdvözölte a megjelenteket, tudakolván, kényelmesen ülnek-e, s parancsolnak-e vizet. Dudás, akit már felbosszantott a Tildyvel való találkozás, az újabb "társutas" sürgölődése láttán nem tudta megállni, hogy rá ne förmedjen Bognárra. Felszólította a minisztert, hogy töltse ki a frissítőt, azután pedig "tunjön el". Bognár úgy is tett. Jónás Pálnak Dudás kifejtette, hogy a "moszkovitákkal" együttműködő "társutasokat" még a hithű rákosistáknál is jobban gyűlöli, mert szerinte azok a legrosszabbak, akik mindkét oldalon megpróbálnak előnyöket elérni. Dudás ugyanezt a miniszterelnöknek is elmondta, amikor megindokolta, miért nem tartja elfogadhatónak a kormány összetételét. /Benkő i.m. 149.p./

/Bognár kiküldéséhez hasonló jelenetre emlékszik Márkus István is, de Erdei Ferencsel kapcsolatban. Márkus szerint, amikor Erdei csatlakozni akart a tárgyaló felekhez, ő zavarta el, mondván, ne higgye azt, hogy eljátszhatja a Nemzeti Parasztpárt képviselőjének szerepét, mivel a párt Erdeit nem ismeri el tagjának. (Márkus OHA 371.p.)/

A belépő Nagy Imre a delegáció minden tagjával kezét fogott. Dudásné megglepte a miniszterelnökkel való közvetlen találkozás: erősebbnek, határozottabb fellépésűnek képzelte az ország első emberét. Arra gondolt, vajon "úrrá tud-e majd lenni a káoszon olyasvalaki, akinek ilyen puha a kézfogása". /Dudás Józsefné személyes közlése/ A tárgyalás során Nagy Imre következetesen elvtársnak szólított minden megjelentet, míg Dudás és a "recskiek" "miniszterelnök úr" megszólítással fordult hozzá. /Jónás Pál személyes közlése/ Márkus István szerint Dudás "joviálisan", "úri

módon" viselkedett a miniszterelnökkel, hízelegve "Imre bátyámnak" szólította. /Márkus OHA-interjú, 391.p./ A megbeszélés alatt a "recskiek" általában inkább Dudás, a MÉFB vezetőségi tagjai pedig jobbára a miniszterelnök mellett foglaltak állást. /Zimányi Tibor személyes közlése/ Márkus észrevétele árnyalja ezt az állítást: szerinte Dudás megpróbált úgy fellépni, mintha a MÉFB teljes mértékben őt támogatná, amit a MÉFB-tagok gyakori közbeszólásaikkal igyekeztek cáfolni. /Márkus uott/

Nagy Imre a bevezető szavak után kijelentette, hogy a forradalom győzött. Megindult az új, demokratikus rend kiépítése, kivonják a szovjet csapatokat. Ebben a helyzetben a legfontosabb a rend fenntartása, a forradalom tisztaságának megőrzése. A stabilizációt fenyegető bármilyen jelenség hátráltathatja e célok elérését. Ezért különösen nagy öröm - folytatta a miniszterelnök - hogy személyesen találkozhat Dudás Józseffel, ugyanis tisztázhatják a nézetkülönbségeket. Nagy Imre felhívta a figyelmet: a Magyar Függetlenségben meghirdetett program, amelynek legszembetűnőbb kijelentése, hogy azok, akiknek nevében Dudás beszél, nem ismerik el a kormányt, komolyan hátráltathatja a kibontakozás folyamatát. Ugyanílyen veszélyes a Szovjetunió nemtetszését kiváltó célkitűzések meghirdetése, mivel Magyarország gazdasági és katonai szempontból egyaránt ki van szolgáltatva hatalmas keleti szomszédjának. A magyar-szovjet viszony normalizálásának is eljön majd az ideje, ennek azonban a belső stabilizáció megteremtése a feltétele.

Dudás válaszul kifejtette, hogy a kormány összetétele nem tükrözi a politikai helyzet tényleges állását, hiszen a forradalom győzelme ellenére az előző rendszert kiszolgáló politikusok is helyet kaptak benne. A felkelőknek nincs kifogásuk Nagy Imre, Losonczy Géza vagy Kádár János személyével szemben - de a "társutasoknak" menniük kell.

A miniszterelnök erre elmondta, hogy az elmúlt néhány napban óriási, korábban soha nem tapasztalt lépéseket sikerült megtenni, ami derulátásra ad okot. A folyamat jó irányban halad, ezért nincsen szükség arra, hogy minden vitás kérdést a tömegek elé vigyenek. A hatalom csúcsán észlelhető súlyos nézeteltérések csupán feleslegesen megingatnák a közvélemény nyugalmát, ami akár ka-

tasztrófához is vezethet. A legfontosabb feladat: újabb reformok megtervezése és végrehajtása - a további vérontás csak így kerülhető el.

A tárgyalás nyugodt hangvétele megszűnőben volt. Dudás bírálta a kormányt, hogy több lépéssel lemarad az események mögött, s azonnali, gyors cselekvésre szólított fel. A Bizottmány programjára hivatkozva követelte a kilépést a Varsói Szerződésből, s az ország semlegességének kinyilvánítását. Nagy Imre egy korábbi megjegyzésére utalva biztosította a kormányfőt, hogy a tömegek nem őt teszik felelőssé a szovjet csapatok bevetése miatt, bíznak a miniszterelnökben, de ez a bizalom csak akkor marad meg, ha ugyanezt tapasztalják a kormány részéről az ország népe iránt. Szerinte a lakosság már bizonyította politikai érettségét, most a legfelső vezetésen van a sor. Amennyiben a kormány megfelelően cselekszik, a felkelők támogatni fogják. Dudás utolsó, érzelmetől futott szavai elcsuklottak, s - Jónás Pál szerint a fáradtság miatt - a Bizottmány elnöke könnyekben tört ki. Felesége is sírva fakadt, s az asztal körül ülők közül néhányan szintén a szemüket kezdték törölgetni. Egy ideig senki nem szólalt meg, majd Márkus István törte meg a csendet. A feszültségeket feloldandó egy váratlan ötlettel állt elő. Kifejtette, hogy a nézeteltérések és a kölcsönös bizalmatlanság megszüntetése érdekében nem lenne rossz megoldás, ha Dudás tárcát kapna a Nagy Imre-kormányban - például a belügyit. Dudás erre azt felelte, hogy ő természetesen nem személyes előnyökért vállalta a felkelők érdekeinek képviselőjét, ám arckifejezése arról árulkodott, hogy a javaslat korántsem kedve ellen való. Nagy Imre úgy tért ki a konkrét válasz elől, hogy arra hivatkozott: egyedül, a teljes kabinet beleegyezése nélkül semmiről sem dönthet. Általában ígéretet tett, hogy a tárgyaláson elhangzottakról beszámol a kormánytagoknak. Márkus István újabb javaslatával egyetértve beleegyezett abba, hogy a találkozóóról közleményt fogalmazzanak, amelyet közzétesznek a rádióban és az írott sajtóban. A küldöttek által, Dudás vezetésével megfogalmazott kommunikét, Nagy Imre átnézte, és kis módosítást kért rajta: pontosította, hogy nem a kormány tárgyalta a delegációval, hanem a miniszterelnök. Nagy Imre 1957. június 25-i kihallgatásán azt vallotta, hogy a nyilatkozatot nem látta, mert miután közölte Du-

dással, hogy nem kaphat részt a kormányzásból, a tárgyalást befejezettnek tekintette, és elhagyta a termet. /MOL XX-5-h Nagy Imre és társai /

A nyilatkozat szövegét Dudásné vitte el a tárgyalóteremből, a folyosókon a vastag rádiókábelt követve, a Parlament egyik szárnyában működő stúdióba. /Dudás Józsefné személyes közlése/ A Kossuth Rádióban 19.50-kor olvasták be a közleményt, majd 19.58-kor megismételték.

"A mai napon, 1956. október 30-án du. 6 órakor tárgyalások indultak meg Nagy Imre, a Minisztertanács elnöke és a felkelő szabadságharcos erők képviselői, a Nemzeti Forradalmi Bizottmány tagjai, továbbá a forradalmi értelmiség és diákság képviselői között. A fegyveres felkelő szabadságharcos erők nevében Dudás József, a Nemzeti Forradalmi Bizottmány elnöke előterjesztése alapján a tárgyalások kedvező légkörben folynak és a felkelők javaslatait Nagy Imre, a Minisztertanács elnöke a kormány elé terjeszti." / In: A forradalom hangja. Magyarországi rádióadások 1956. október 23 - november 9. Összeáll: Varga László; szerk: Kenedi János. Századvég - Nyilvánosság Klub, 1989. 236. p. A továbbiakban: A forradalom hangja/ A nyilatkozat másnap MTI-hírként megjelent a Magyar Nemzetben, a Népszavában és a Magyar Függetlenség reggeli kiadásában. /1956 a sajtó... 165, 170, 182.pp./

A miniszterelnök távoztával Dudás és kísérői Oszkó Gyula rendőr ezredessel tárgyaltak a Szabad Nép-székházban fogva tartott ÁVH-sok átadásáról. Dudás kifejtette, hogy az államvédelmi hatóság tagjaival kapcsolatos problémák öt nem érdeklik, egy korszak lezárulta után független bíróságok dolga, hogy ügyüket kivizsgálja. Oszkó Gyula úgy érezte, a rendkívül fáradt Dudást kellemetlenül érinti a foglyok kérdése, szeretne minél előbb megszabadulni tőlük. /Oszkó Gyula személyes közlése/ Megállapodtak, hogy a Szabad Nép-székház felkelői eddigi és leendő foglyaikat a Jászai Mari téri Országos Főkapitányságra kísérik át.

Ezek után a katonai kérdések megvitatására került sor (hogyan hangolják össze a felkelőcsoportok tevékenységét a többi fegyveres testületével, s állítsanak össze közös karhatalmi alakulatokat). Dudást Benkő és Zimányi átkísérte egy másik szobába Maléter Pálhoz, aki Vas Zoltán társaságában fogadta őket. Benkő